

KOMENTARJI ŠTUDENTSKE ORGANIZACIJE SLOVENIJE (ŠOS)

k predlogu

IZHODIŠČ NOVE ZAKONODAJE - ZViS

- nelektorirano besedilo -

Ljubljana, 8. marec 2017

Namesto uvoda

Na Študentski organizaciji Slovenije (ŠOS) smo bili aktivno vključeni v pripravo izhodišč sistemskega zakona o visokem šolstvu, ki je potekala v okviru ožje delovne skupine Sveta za visoko šolstvo (ODT). Pred tem smo tudi aktivno sodelovali v delovni skupini, ki je opravila evalvacijo (uresničevanja) ukrepov Resolucije o nacionalnem programu visokega šolstva (ReNPVŠ). Ravno ReNPVŠ, skladno s priporočili glede izvajanja ali opustitve posameznih ukrepov, smo smatrali kot osnovno izhodišče za nov, sistemski zakon. Kljub naši stalni vpetosti v proces reforme visokega šolstva (aktivno smo sodelovali že pri pripravi ReNPVŠ) in sodelovanju v omenjenih delovnih skupinah pa želimo v uvodu izpostaviti dvoje: v formalni proces smo bili korektno vključeni in deloma upoštevani, a vendar: kljub vključenosti – seveda pričakovano, zaradi razhajanj mnenj med deležniki – naša stališča niso v celoti zajeta v predlogih omenjenih skupin in še manj v predlogih ministrstva. To posledično pomeni, da se s pripravljenimi izhodišči v nobenem primeru ne bi mogli v celoti strinjati. Pomembno se nam zdi, da poudarimo tudi razhajanja in razlike v mnenjih in intepretaciji zapisanega. Besedilo v nadaljevanju je tako odziv na pripravljena izhodišča ministrstva kot tudi predstavitev naših stališč / izhodišč, ki jih želimo na tem mestu vnovič nasloviti, saj se nam zdijo pomembna ne samo za študente, ampak prihodnji razvoj našega visokošolskega prostora nasploh.

Naša osrednja konceptualna kritika predlaganih izhodišč ostaja taka, kot smo jo javno predstavili na seji Sveta za visoko šolstvo: Menimo, da gre v določenih (in prevladujočih) delih še vedno za zasledovanje interesov univerzitetnih elit (to še dodatno potrjuje dejstvo, da izhodiščem nista naklonjeni dve od ključnih skupini deležnikov – študenti in sindikati); predlagana stališča namreč omogočajo legalizacijo dosedanjih spornih praks, ki so dodobra dokumentirane tudi v medijskem prostoru in mečejo negativno luč na celoten visokošolski prostor. Iz predlaganega zapisa razberemo težnje po komercializaciji javnega visokošolskega prostora, ki jim nasprotujemo.

Prav tako pa opažamo, da se ministrstvo na kritike predlaganega gradiva različno odziva oz. zapisano interpretira na način, da bi pri deležnikih dosegli več odobravanja. Žal pa ugotavljamo, da se izrečene razlage (tudi na zadnji skupni seji svetov za visoko šolstvo in znanost) ne odražajo v zapisanih izhodiščih.

1. Poslanstvo in status javnih visokošolskih zavodov

Iz predlaganih izhodišč ni jasno, kaj naj bi univerzam (in vsem deležnikom) prineslo preoblikovanje statusa univerz v »sui generis«, zato predlagamo, da se to jasneje opredeli po različnih področjih delovanja in predvidenih učinkih.

Med predlaganimi izhodišči je navedeno tudi oblikovanje novih meril za ustanavljanje visokošolskih zavodov, a to ni podrobneje definirano. Nad tem izhodiščem smo nekoliko presenečeni glede na to, da je bila nedavno sprejeta novela zakona, kjer je bil odprto tudi to področje. Na ŠOS sicer pozdravljamo ureditev, ki bi pomenila strožje pogoje za ustanavljanje

novih zavodov (tako pri merilu stabilnosti kadrovske strukture kot tudi drugih področjih, obsegu študijskih področij itn.).

Ne razumemo namere po razločevanju strokovnega (VS) in univerzitetnega študija (UNI) na prvi stopnji, kot sledi iz zapisanega. V ReNPVŠ predlagane binarnosti ne moremo doseči in ob evalvaciji je bila predlagana tudi opustitev tega ukrepa. To, da se morata VS in UNI študij izvajati ločeno pa je bilo že zdaj jasno zapisano, a žal se mnogi zavodi tega niso držali. Gre torej za težavo pri (ne)izvajanju zakonodaje. Na to smo na ŠOS opozorili že pri pripravi ReNPVŠ:

Univerzitetni nasproti visokošolskim strokovnim programom: enako število kreditnih točk (KT), enake kompetence (napaka v sistemu?):

V starem (pred-bolonjskem) sistemu so študenti lahko študirali na 3-letnih visokošolskih strokovnih programih (VŠ) ali 4-letnih univerzitetnih (UNI); za vpis so veljali različni pogoji, diplomanti obojih pa smo dosegali različne kompetence kot tudi različne ravni izobrazbe. Z »bolonjo« se je formalna binarnost, ki loči VŠ in UNI programe, sicer ohranila, a gre v praksi pogosto za skoraj popolnoma enake programe. Tako prvi, kot drugi trajajo 3 leta in prinesejo diplomantu 180 KT in zelo primerljive, če ne celo enakih kompetenc; oboji pomenijo enako raven izobrazbe, diplomantu omogočajo nadaljevanje na drugi bolonjski stopnji, razlikujejo se le glede na vstopni pogoj: maturo. To lahko ocenimo kot napako v sistemu, ki poenoti programe, ki naj bi bili ločeni oz. jih umetno razdeli zgolj glede na en kriterij. Zavodi so se za tak tip programov praviloma odločali zaradi starega sistema financiranja, ki je kot enega izmed dejavnikov upošteval število študentov. Tako je prišlo do praktično podvojenih programov (in števila študentov), kjer so študenti poslušali enaka predavanja, seminarje, imeli enke obveznosti ipd. Zato smo tudi presenečeni, ko skušajo univerze krivdo za domnevno slabe kandidate prealiti na študente ali celo predhodne ravni izobraževanja ali maturo, ko pa so vzrok za zatečeno stanje v največji meri prav same.

Univerzitetni nasproti visokošolskim strokovnim programom: enako število kreditnih točk (KT), različne kompetence:

Tak način se od prejšnjega razlikuje predvsem po vsebini: študenti obojih programov sicer dosegajo enako število kreditnih točk in raven izobrazbe, a pri tem osvojijo različne kompetence (VŠ programi bolj praktične narave). V tem primeru je binarna ureditev smiselna, vprašanje pa je, ali naj oba tipa programov izvajajo iste institucije ali ne, saj lahko hitro spet pride do »mešanja« med programi.

Na ŠOS želimo ob tem spomniti na višje strokovno izobraževanje, ki je tudi del terciarnega izobraževanja; je krajše in nudi predvsem aplikativna znanja za prehod na trg dela. Je torej ustrezno za kandidate, ki se želijo hitreje zaposliti in usvojiti predvsem aplikativna znanja. Takim, ki bi želeli študij nadaljevati, pa je to tudi omogočeno. Ob taki ureditvi in zaznanih napakah pri VS izobraževanju se sprašujemo, ali umetno »binarnost« znotraj visokošolskih zavodov sploh potrebujemo.

Zapisana izhodišča nadalje (četudi sicer povzdigujejo avtonomijo univerz) močno namigujejo na podrejanje visokega šolstva trgu (gospodarstvu) – predvidevajo: posvetovanje z gospodarstvom, dialog z delodajalci pri pripravi programov, vključevanje kadrov iz

gospodarstva v izvajanje študijskih programov ... Ob tem opozarjamo na pasti, ki sledijo iz prevelikega podrejanja začasnim potrebam (ne)gospodarstva – brez ustreznih dolgoročnih analiz in projekcij lahko to vodi v izčrpavanje visokega šolstva na račun vsakokratnih muh in aktualni »potreb« gospodarstva. Če gospodarstvo želi kader po svoji meri, lahko tudi samo poskrbi za dodatna izobraževanja kandidatov, ki imajo dovolj visoko razvite (splošne) kompetence, da se lahko kasneje priučijo znanj, ki jih potrebuje delodajalec. Visoko šolstvo ni obrt in ne poučuje obrtnikov. Kako odzivanje na trenutne »potrebe trga dela« ni samo neučinkovito, ampak lahko celo škodljivo lahko dobro ponazorimo z dvema primeroma (glej opombe¹).

Prav tako tudi kadri iz neakademskega sveta nimajo stalnega mesta kot učitelji znotraj visokega šolstva. Ne nasprotujemo občasnim gostovanjem, predstavitvi primerov iz prakse – na aplikativnih smereh, vsekakor pa to ne sme postati stalnica. Visokošolski učitelji morajo biti kakovosti – tako pedagoško in raziskovalno – kar nekdo, ki »še malo predava« ob redni zaposlitvi, gotovo ne more biti oz. vsaj ne v enaki meri. Spet pa želimo spomniti, da že imamo sistem, kjer so učitelji iz prakse dobrodošli in njihovo znanje cenjeno – to so višje strokovne šole.

2. Javna služba v visokem šolstvu

Ustavno sodišče (US) je z odločbo št. U-I-156/08-16 z dne 14. 4. 2011 razveljavilo 43. člen Zakona o visokem šolstvu. Ta še vedno ne ureja vprašanja javne službe v visokem šolstvu, njeno urejanje v celoti prepušča ureditvi v NPVŠ, kar je v neskladju z 2. in 87. členom Ustave. Izhodišča sicer nakazujejo na definicijo javne službe na všečen in pozitiven način – v javno službo naj bi namreč sodile vse dejavnosti pedagoške, znanstvenoraziskovalne, razvoje, umetniške, strokovne in podporne dejavnosti javnega pomena. Vendar pa izhodišča že takoj zatem prepuščajo preveliko mero avtonomnosti visokošolskim zavodom, saj (zadnji stavek 1. odstavka pri točki 2) predvidevajo opredelitev javne službe »v dokumentih strateškega in dolgoročnega načrtovanja ter z letnimi načrti izvajanja visokošolske dejavnosti«. Tovrstna zastavitev se nam zdi presenetljiva in obenem sporna, saj si bo prejemnik sam in samostojno, z letnim načrtom in ostalimi dokumenti, določal obseg javne službe. Zoper tovrstno ureditev ostro protestiramo in ji nasprotujemo. Javna služba mora biti definirana enotno, na nacionalni ravni in z zakonom.

Prepričani smo, da bi bila predlagana ureditev tudi neustavna, saj US jasno pravi, da je treba javno službo **zakonsko** urediti z vsaj naslednjimi vsebinami in sestavinami: obseg javne

¹ Ob priključitvi zvezi NATO se je močno spodbujal študij obramboslovja, saj naj bi zaradi vstopa v NATO diplomante te smeri nujno potrebovali na dobro plačanih delovnih mestih ... a dokler je programu uspelo »sproducirati« prve večje generacije diplomantov, o teh službah ni bilo ne duha ne sluha ... Visoko izobraženi diplomanti so tako opravljali slabo plačana dela poklicnih vojakov, za katere ni zahtevana univerzitetna izobrazba, veliko pa jih je delalo povsem v drugih sektorjih (kar nekaj med drugim tudi sestavljajo telefonske imenike za Telekom). Drug primer je študij gradbeništva – panoga je bila v razcvetu v času množičnih posojih gradbenim tajkunom ... Spet se je spodbujal študij gradbeništva in sorodnih smeri, a večina diplomantov je na trg vstopila, ko je šla panoga v zaton; sploh zaradi dokaj specifičnega študija in znanj pa so bili tudi težje prilagodljivi za druge poklice, odhajali so v tujino ...

službe, temeljni pogoji za dostop posameznikov, temeljni pogoji za izvajalce, temeljna opredelitev načina opravljanja javne službe in način njenega financiranja.

Javna služba v visokem šolstvu tako določa pravice in obveznosti posameznikov, ki želijo koristiti storitve visokošolskega izobraževalnega sistema. Zanje je predvsem pomembno, da se zagotovi pravica dostopnosti do javne storitve brezplačno in pod enakimi pogoji. Javna služba prav tako določa pravice in dolžnosti izvajalcev, se pravi javnih univerz in visokih šol ter drugih koncesioniranih visokošolskih zavodov, ki dopolnjujejo (ne podvajajo) dejavnost javne mreže izobraževanja, v razmerju do uporabnikov in do države. Za študente in izvajalce oziroma javne univerze in visoke šole je pomembna jasna opredelitev obsega javne službe, ki jo morajo izvajati, s tem pa tudi obseg financiranja, h kateremu se država zaveže z zakonom. Jasna in natančna opredelitev tako ureja tudi pravice in obveznosti vseh pravnih subjektov. Predlagamo, da se iz predhodnega predloga izhodišč ponovno doda zapis, da bo zakon opredelil načine izvajanja nadzora nad izvajanjem javne službe.

Še vedno pa žal ugotavljamo, da so predlagana izhodišča na več točkah dvoumna oziroma kontradiktorna.

Drugi odstavek iste točke namreč govori o tem, da lahko zavod poleg javne službe opravlja tudi tržno dejavnost, povezano z javno službo. Tega dela ne moremo enoznačno razumeti, zato pričakujemo, da se jasno in nedvoumno definira, katere dejavnosti lahko zavod še izvaja. Nadalje je namreč v točki 5. *Financiranje*, ki predvideva t. i. finančno avtonomijo visokošolskih zavodov, zapisano, da skupaj »s sistemom financiranja javne službe, z možnostjo delovanja na trgu ter samostojnega razporejanja na trgu ustvarjenih prihodkov in možnostjo ustvarjanja finančnih presežkov in razpolaganja z njimi, in sicer za razvoj in delovanje javne službe na VŠZ«.

Vsekakor študij in vsa študijska in s študijem povezana dejavnost sodi v obseg javne službe. Če zavod pridobiva sredstva na trgu (npr. z oddajanjem prostorov, kar ni njegovo temeljno poslanstvo ... ali pa z drugimi dejavnostmi, ki ji predhodno zakonsko definiramo) mora biti tudi jasno definirano, da javni visokošolski zavodi ne morejo ustvarjati profita. Pridobljena sredstva se torej lahko namenijo za kakovostno obogatitev izvajanja osnovnega poslanstva zavoda; sredstva se v celoti vrnejo na zavod in namenijo pokritje stroškov, ki so nastali (npr. obratovalni stroški, materialni stroški), razlika pa se prenese v osnovna sredstava, namenjena za delovanje zavoda (lahko tudi investicije, vzdrževanje ...).

Izpostavljenih zapisov ne razumemo, saj smo prepričani, da v javno službo spadajo vse dejavnosti, ki potekajo na VŠZ in izhajajo iz njegovega poslanstva. O tem govori tudi ReNPVŠ, ko pravi, da »visokošolsko izobraževanje v Sloveniji opredeljujemo kot javno službo, ki pomeni celotno delovanje visokošolskih institucij ne glede na vire financiranja.« Zato predlagamo črtanje celotnega poglavja finančne avtonomije, saj po našem mnenju vnaša v izhodišča nejasnosti in različne interpretacije, ki so potencialen kamen spotike med deležniki v visokošolskem prostoru, hkrati pa dopušča nepotreben manevrski prostor, znotraj katerega so se v preteklosti že dogajale številne nepravilnosti in afere.

Izhodišča predvidevajo redefinicijo postopkov podeljevanja koncesij, ki pa na ravni izhodišč še ni jasna. Od ministrstva pričakujemo resno zavezo k redefiniciji omenjenih postopkov, saj

ravno podvajanje dejavnosti in študijskih programov vidimo kot veliko težavo slovenskega visokega šolstva, hkrati pa odsotnost jasne zakonske opredelitve onemogoča učinkovito upravljanje visokošolskega prostora. Na ŠOS smo vselej zagovarjali kakovostno javno šolstvo, dopuščali pa tudi možnost financiranja zasebne ponudbe tam (in le tam), kjer dopolnjuje javno.

3. Avtonomija javnih visokošolskih zavodov

Izhodišča predvidevajo širjenje obsega avtonomije univerz, ki jo razdelijo na štiri področja: akademsko, organizacijsko, kadrovsko in finančno. Izhodišča predvidevajo še večjo stopnjo avtonomije univerz, kljub temu, da so večkrat dokazale, da kultura kakovosti, kot tudi vodstva univerz za to še niso zrela, avtonomije pa ne dojemajo odgovorno².

Četudi na ŠOS vedno poudarjamo nevarnosti povečanja avtonomije univerz, želimo uvodoma izpostaviti, da na ŠOS absolutno podpiramo avtonomijo univerze, in sicer v smislu akademske avtonomije (raziskovanja in poučevanja). Menimo, da je ta avtonomija tudi ustavno zagotovljena in vanjo ne sme nihče posegati. Prav tako so in morajo biti univerze avtonomne pri svojem upravljanju, in sicer na način, da akademska skupnost izmed sebe voli svoje vodstvo in predstavnike v različnih organih, seveda ob upoštevanju različnih skupin znotraj akademske skupnosti.

Izhodišča akademsko avtonomijo definirajo še nekoliko širše, in sicer tudi skozi določanje števila in načina izbire študentov. Glede posegov v uveljavljeni način smo zelo zadržani, sploh ker izhodišča nikjer ne definirajo konkretnije, za kakšne posege naj bi šlo. Ob tem je treba upoštevati vse vidike – tako na ravni institucij kot (bodočih) kandidatov za vpis. Na ŠOS prav tako ne bomo dopustili posegov v sistem, ki bi dodatno psihološko ali pa finančno obremenili kandidate.

Ker se izhodišča dotikajo tudi pravice do soudeležbe pri intelektualni lastnini, želimo tukaj izpostaviti tudi študente, ki so v tem pogosto izigrani. Tudi če izzamemo najbolj grobe primere kršenja (prodaja diplome), so študenti pogosto oškodovani za intelektualne pravice na delih, kjer prispevajo znaten delež. Pričakujemo, da jih bo zakon v prihodnje bolje varoval.

Zadržani smo predvsem do organizacijske, kadrovske in finančne avtonomije oz. menimo, da jo je potrebno (zaradi izkazanih primerov slabih praks in nagnjenosti h kršitvam osnovnih

² Vse, ki menijo, da je naš dvom v integriteto akademske sfere neupravičen, naj spomnimo na:

- izplačevanje visokih avtorskih honorarjev določenim visokošolskim učiteljem na vodilnih položajih,
- nezakonito izplačevanje dodatkov za stalno pripravljenost in (ne)odziv univerze ob tem,
- podeljevanje neveljavnih diplom in celo vpisovanje na neakreditirane programe,
- prilagajanje vpisnih kot tudi meril za dokončanje študija in tako rekoč prodaja bližnjic do diplom,
- primer masovnega plagiatorstva ene izmed rednih profesorice ene večjih fakultet,
- plagiatorstvo in drugi načini zlorabe intelektualne lastnine, na kar postanemo pozorni šele, ko se dotakne znanih ali vplivnih oseb, tudi npr. ministrov za izobraževanje,
- prodaja diplomskih nalog študentov in neukrepanje univerze zoper vpletene,
- krčenje obsega kontaktnih ur in nižanje kakovosti študija na račun varčevanja oz. prelivanja sredstev v plače vodilnih na fakulteti ...

zakonskih in etičnih načel) v določenih segmentih omejiti in tako nadomestiti trenutni manko odgovornosti in samorefleksije, za katere pa verjamemo, da jih bodo univerze v prihodnje izkazale in tako upravičile več zaupanja.

Organizacijsko avtonomijo razumemo kot možnost, da univerzitetna skupnost sama izvoli svoje vodstvo in predstavnike, ne pa da lahko s preglasovanjem določene skupine izloči iz soupravljanja univerze. Od ministrstva tako zahtevamo spoštovanje določil nedavno sprejete novele tega istega zakona, ki določa možnost soupravljanja različnim deležnikom znotraj akademske skupnosti. To, da smo študenti polnopravni člani akademske skupnosti in vseh organov univerze, je bila ena ključnih zahtev ŠOS pri noveli ZviS-K, s katero smo tudi pogojevali našo podporo noveli, ki je bila sicer deležna številnih nasprotovanj. Študenti bomo vztrajali, da se nam zakonsko zagotovi možnost soupravljanja visokošolskih zavodov. Določilo *»o načinu izvajanja organizacijske avtonomije se bodo v javnih VŠZ sporazumele konstitutivne skupine: učitelji, raziskovalci, študenti in strokovno osebje«* nam ne daje nobenega zagotovila pred prej omenjeno grožnjo preglasovanja in *»de facto«* izločitve. Razumemo težnjo po organizacijski avtonomiji in jo hkrati podpiramo, vendar samo če / ko bo zakonsko opredeljen okvir, ki bo do določene mere skupen vsem in bo omogočal soupravljanje zavodov s strani konstitutivnih skupin.

Izhodišča v okviru organizacijske avtonomije predvidevajo tudi možnost ustanavljanja odcepljenih enot (podjetij), do česar smo zadržani, saj lahko taka ureditev spet pripelje do tega, da bodo sredstva zavodov odtekala v sprivatizirane enote in se ne vračala na zavod.

Kadrovsko avtonomijo razumemo kot možnosti izbire kadrov, ki bodo poučevali / raziskovali, ob upoštevanju kakovosti dela kandidatov. Pri tem mora biti zaposlenim zagotovljena socialna varnost in stabilna karierna pot. Zadržani smo do enotnega statusa raziskovalca – učitelja, in sicer nas skrbi, da bodo odlični raziskovalci v večji meri raziskovali, manj uspešnim (morda tudi pri pridobivanju projektov) pa bo prepuščeno poučevanje (dobili bomo slabše učitelje); menimo, da morajo biti učitelji tudi dobri raziskovalci, da lahko z novimi odkritji bogatijo študijski proces, hkrati pa tudi študente vključujejo v svoje raziskovalno delo.

Plačevanje zaposlenih mora biti jasno urejeno, na način, ki ne bo pomenil legalizacije dosedanjih slabih praks (honorarji, dodatki). Zaposleni morajo delo opraviti znotraj plače, ki jo prejmejo. Za tiste najbolj uspešne pri pridobivanju zunanjih sredstev pa je treba jasno – zakonsko – določiti najvišje vrednosti, ki jih lahko prejmejo v obliki nagrad k plači. Plačevanje zaposlenega pri istem delodajalcu še preko s. p.-ja, avtorskih, podjemnih ali drugih oblik pogodb ni sprejemljivo.

4. Etika

Ideja vzpostavitve komisije se nam zdi sicer dobra, a je iz izhodišč ne mogoče razbrati, kakšne bi bile njene naloge in pristojnosti.

5. Financiranje

Kot smo prehodno zapisali, predlagamo črtanje celotnega zapisa, ki govori o finančni avtonomiji. Gre za javna, proračunska sredstva, za katera morajo veljati jasna in nedvoumna določila glede namenskosti porabe in spremljanja te.

Glede razporejanja drugje pridobljenih sredstev smo se opredelili v točki, ki govori o javni službi.

Nadalje predlagamo ministrstvu, da se opredeli tudi do ciljev glede obsega financiranja. Tako na tej točki ponovno opozarjamo na ReNPVŠ, ki v tem delu pravi: »za visokošolsko in znanstvenoraziskovalno dejavnost bo namenjen mednarodno primerljiv delež BDP,« in kot cilj leta 2020 postavlja 2,0 % BDP iz proračunskih sredstev.

Izhodišča se dotikajo tudi financiranja doktorskega študija. Glede tega smo sicer podali nekaj izhodišč ob pripravi komentarjev k predlogu Uredbe o financiranju.

Doktorski študenti oz. raziskovalci se delijo v več različnih skupin glede na to, ali oz. kje so zaposleni in kako se njihov študij financira. Na eni strani so tako mladi raziskovalci (MR), ki so zaposleni za čas doktorskega študija in tako ne plačajo šolnine, za svoje raziskovalno delo pa prejmejo tudi plačo. Na drugi strani pa so študenti, ki niso zaposleni kot MR ali morda sploh in torej v celoti plačujejo – različno visoke šolnine – prav tako pa morajo pridobiti druge vire financiranja, s katerimi si omogočijo kritje študijskih in življenjskih stroškov. S študijem oz. raziskovanjem nepovezано delo pa lahko – ob povečani skupni obremenitvi s študijem, raziskovanjem in delom – vpliva na kakovost študija ali pa življenja takšnega kandidata. Prav tako pa visoke šolnine in odsotnost finančnih spodbud lahko vodijo v socialno izključevanje na najvišjih ravneh izobraževanja.

Na ŠOS si prizadevamo, da bi bil doktorski študij v čim večji meri sofinanciran na način, da bi imeli vsi kandidati enako visoke šolnine (oz. jih ob zadostnem obsegu financiranja sploh ne bi bilo), ob tem pa bi lahko prejeli tudi finančno dotacijo za kritje življenjskih stroškov. V preteklosti smo poznali več različnih sistemov sofinanciranja doktorskega študija, pri čemer je imela vsaka od ureditev svoje prednosti in slabosti. Pred bolonjo smo tako imeli med drugim tudi normirane šolnine, ki so predstavljale enoten okvir za višino šolnin. Po prehodu na t. i. inovativno shemo za sofinanciranje doktorskega študija pa se je določba o višini šolnine umaknila, kar je povzročilo umeten dvig šolnin. Prav tako pa so med cenami šolnin na posameznih zavodih oz. programih zelo velike razlike; cene šolnin se gibljejo med okvirno 2.400 in 5.500 EUR. Prednost inovativne sheme pa je zagotovo bila v tem, da je kandidatu poleg sofinanciranja šolnine omogočala tudi kritje življenjskih stroškov in diseminacije rezultatov njegovega raziskovalnega dela.

Menimo, da mora država zagotoviti finančno enako dostopnost doktorskega študija vsem kandidatom, ne glede na področje študija oz. raziskovanja; to je mogoče le s ponovno uvedbo koncepta normirane šolnine in uvedbo (so)financiranja na način, da država v celoti financira razliko od zneska normirane šolnine na programih, ki so finančno zahtevnejši (običajno zaradi večjih materialnih stroškov, povezanih z raziskovalnim delom). Normirana šolnina pa se lahko

dodatno (so)financira, če za to obstajajo razpoložljiva sredstva. Pri tem sledimo izhodišču, da mora biti doktorski študij finančno dostopen vsem kandidatom, ki dosegajo kakovostne kriterije in so odlični kandidati za študij na najvišji stopnji.

(So)financiranje šolnin in višina (so)financiranja mora biti znana za vsako študijsko leto vnaprej, in sicer še pred iztekom roka, ki je določen za vpis kandidatov. Kandidati morajo imeti pred vpisom nedvoumno informacijo o tem, ali bo njihov študij (so)financiran in v kolikšnem obsegu.

Visokošolski zavodi sami, po lastnih kriterijih, izberejo kandidate za doktorski študij, nato se pa vsem izbranim kandidatom študij tudi (so)financira, po vnaprej določenem ključu. Visokošolski zavodi tako vplivajo na izbor kandidatov, ne pa tudi na to, kdo prejme (so)financiranje.

6. Struktura študija

Ponovno poudarjamo, da visokošolsko izobraževanje ni neposredno izobraževanje za poklic. Zatorej izvajanja visokošolskega študija ne gre pogojevati s potrebami trga dela. Predlagamo bodisi črtanje tega dela bodisi ustrezno dopolnitev.

Zakonska izhodišča predvidevajo tudi spremembo sistema prehoda v terciarno izobraževanje, kar predvidevamo, da je zahteva rektorjev oziroma Rektorske konference RS. Na ŠOS nas predlog po vpeljavi sprejemnih izpitov ne preseneča, saj bi glede na trenutne cene teh izpitov, ki so seveda breme mladih (dijakov), univerze na ta račun dobile vsaj 3.000.000 EUR letno samo iz naslova sprejemnih izpitov. Glede sprememb sistema prehoda v terciarno izobraževanje imamo kar nekaj zadržkov in vprašanj – tako mi kot stroka. Do ideje pa so zadržane tudi posamezne fakultete (predvsem take z načrtovanim večjim vpisom). Glede na povsem nedefinirano idejo pričakujemo, da se to do nadaljnjega umakne iz izhodišč, univerze pa spodbudi k prerazporejanju točk, potrebnih za vpis, znotraj obstoječih možnosti.

Sprejemni izpiti pa pomenijo tudi dodatno možnost zaslužka za določene »podjetne učitelje«: Izkušnje iz prakse namreč kažejo, da morajo maturanti opravljati temeljite priprave za tiste študijske programe, kjer so predvideni sprejemni izpiti. Vsebina sprejemnih izpitov je nemalokrat tudi vsebina, ki naj bi se je študent šele učil na študijskem programu. Stroške tečajev, ki dijake pripravljajo na sprejemne izpite, morajo tako dijaki kriti sami, pogosto pa tovrstne priprave organizirajo prav profesorji fakultet, ki potem sprejemne izpite tudi izvajajo.

Visokošolskim zavodom je že zdaj omogočeno, da poleg splošnega uspeha na maturi določijo utežitev uspeha pri določenih srednješolskih predmetih, zato nadaljnjemu omejevanju vpisa na prvo stopnjo študija nasprotujemo. Na ŠOS bomo vztrajali pri tem, da se finančno breme ne prevali na prihodnje študente, vse morebitne spremembe pa morajo biti jasno definirane in enotno urejene – zahtevamo vsaj: dostopnost pod enakimi pogoji, finančno dostopnost, transparentnost, objektivnost in izvedljivost.

7. Dostopnost in vključenost in

8. Socialna dimenzija

Podpiramo idejo o brezplačnem študiju enkrat v življenju na 1. in 2. stopnji (+ za izjeme vzporedni/zaporedni študij). Sprašujemo se, kako se bo ocenjevala omenjena talentiranost, na podlagi katere se podeljuje financiranje šolnin za vzporedni in zaporedni študij študentov.

Brezplačen redni študij: naj bo namenjen vsem, ki še niso izkoristili možnosti brezplačnega študija na določeni stopnji (+ izjeme vzporedni/zaporedni). Tem študentom pripadajo socialne pravice iz statusa za čas trajanja študija in eno dodatno leto.

Brezplačen delni študij: naj bo namenjen izjemam od prvega določila, in sicer vsem, ki še niso izkoristili možnosti brezplačnega študija na določeni stopnji in izpolnjujejo posebej določene pogoje: so zaposleni; so v času študija starši otrokom, mlajšim od 6 let; so študenti s posebnimi potrebami; so vrhunski športniki ali umetniki. Obseg obveznosti se jim individualno določi. Tem študentom pripadajo socialne pravice iz statusa za čas trajanja študija (ne čas programa, ampak čas trajanja programa po določeni prilagoditvi) in eno dodatno leto.

Plačljiv redni študij: naj bo namenjen vsem, ki so že izkoristili možnosti brezplačnega študija na določeni stopnji in želijo vnovič študirati na isti stopnji (in niso izjeme vzporedni/zaporedni) ter zmorejo opravljati obveznosti po rednem programu.

Plačljiv delni študij: naj bo namenjen vsem, ki so že izkoristili možnosti brezplačnega študija na določeni stopnji in želijo vnovič študirati na isti stopnji (in niso izjeme vzporedni/zaporedni) ter izpolnjujejo zgoraj opisane pogoje za upravičenost do prilagojenega obsega študija.

Vse 4 skupine kandidirajo na skupno 100 % razpisanih mest na programu; izbranih je najboljših x kandidatov (x = število razpisanih mest). Pri taki ureditvi se izognemo temu, da bi plačljiv študij pogojevali z obsegom brezplačnega ali obratno ali da bi kakorkoli spodbujali k vpisu kandidatov s slabšim uspehom zato, ker študij plačajo (kar se je zdaj dogajalo na izrednem študiju).

Na tem mestu prav tako podajamo predlog, da se v tem delu opredeli tudi trenutno pravna praznina pravic študentov v času prepisa med študijskimi programi, ko opravljajo morebitne diferencialne izpite.

Z namenom lažjega prehajanja med stopnjami predlagamo enotno ureditev trajanja programov (z izjemo reguliranih) po sistemu 3+2 za 1. in 2. stopnjo.

9. Kakovost

Kakovost vsekakor razumemo širše od zapsanega spodbujanja h »*krepitvi dejavnosti, ki razvijajo ustvarjalnost, inovativnost in podjetnost*«. Menimo, da študentom danes manjka predvsem drugih vrednot, denimo socialne občutljivosti, družbene kritičnosti ... Kakovostna univerza pa skrbi tudi za »vzgojo« družbeno kritičnih državljanov.

Podpiramo idejo ločenega zakona za NAKVIS. Na ŠOS smo prepričani, da slovensko visoko šolstvo potrebuje okrepljeno agencijo za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva. Nedavne nepravilnosti v visokem šolstvu nas opozarjajo na čedalje večjo potrebo po neodvisnem, zunanjem evalvatorju visokošolskega sistema, ki ima tudi zmožnost hitrega in učinkovitega ukrepanja. Zahtevamo, da se kršitve zakonodaje in ugotovljene nepravilnosti obravnavajo s skrajno resnostjo, ustrezno sankcionirajo in nemudoma odpravijo. Pri tem je potrebna ustrezna pravna ureditev, ki omogoča ukrepanje. Tako podpiramo, da so pristojnosti in pravice (pa tudi odgovornost) NAKVIS določene v posebnem zakonu, ki zaradi narave visokošolskega prostora predvideva izvzem postopkov iz nekaterih določil Zakona o upravnem postopku.

Nadalje predlagamo večjo motivacijo institucij k razvoju kakovosti. Določene naloge naj se upoštevajo kot predmet višjega financiranja za doseganje in izkazovanje ciljev s področja zagotavljanja kakovosti, sistematičnega spremljanje karierne poti diplomantov, mobilnosti profesorjev in študentov itn. Predlagamo, da se uvede model nagrajevanja nadpovprečno kakovostnih študijskih programov, in obratno, da se sankcionira tiste visokošolske zavode, pri katerih so bile zaznane kršitve zakonodaje in predpisov ali kjer NAKVIS zazna padec v kakovosti.

Na ŠOS temeljno vlogo univerze še vedno pripisujemo tudi njenemu pedagoškemu poslanstvu, zato ponovno opozarjamo na nujnost pedagoške usposobljenosti visokošolskih predavateljev, ki jo vidimo kot predpogoj kakovostnega študijskega procesa in uspešnega prenosa znanja in izkušenj na študente. V praksi se pogosto dogaja, da so visokošolski učitelji izvrstni raziskovalci, na drugi strani pa manj pedagoško usposobljeni in posledično manj uspešni predavatelji. Tudi ReNPVŠ v poglavju 2.5. *Kakovost in odgovornost* dodatno pozornost namenja pedagoški odličnosti. Za visokošolske zavode predvideva vzpostavitev sistema celovite pedagoške usposobljenosti in povečanje kadrovskih zmogljivosti. Temu je namenjen tudi 24. ukrep, ki pa je bil po oceni delovne skupine Sveta za visoko šolstvo samo delno realiziran. Na ŠOS se zavedamo pomena odlične pedagoške usposobljenosti, zato predlagamo še večji poudarek na pedagoškem usposabljanju kadrov in s tem nadaljnjo implementacijo ukrepa. Nadalje predlagamo, da postane pedagoška usposobljenost eden izmed temeljnih pogojev habilitiranja, saj bomo le tako lahko zagotavljali učinkovit in uspešen prenos znanja na študente. Tovrsten ukrep vidimo tudi kot korak k bolj kakovostnemu izvajanju študijskega procesa. Nadalje predlagamo tudi, da se sočasno s sistemskim zakonom odpre možnost ocene habilitacije redne profesure. Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev trenutno namreč določajo, da se redne profesorje voli v trajni naziv. Na ŠOS tako predlagamo, da se na ravni zakona opredeli neka oblika ponovne habilitacije oz. vrednotenja dela tudi za redne profesorje. Tovrstno ureditev vidimo zlasti kot korak proti večji kakovosti študijskega procesa še posebej v nenehni skrbi za pedagoško odličnost.

ŠOS je v sklopu svojih izhodišč v ODT predlagal strateško upravljanje visokošolskega prostora, kar je razvidno tudi v skupnih izhodiščih ODT, ki so bila predstavljena. Podlago za strateško delovanje sicer predstavlja ReNPVŠ, pri čemer pa lahko trdimo, da gre za prehodno strategijo, ki je nastajala v duhu tedanjega časa, s čimer pa inherentno nosi tudi njegove omejitve. Za slovenski visokošolski sistem velja, da je njegovo upravljanje reakcijsko,

odzivanje na zunanje dogodke, direktive in trende. Vlada odsotnost konsenza o dolgoročni viziji in umeščenosti slovenskih univerz v svetu. Značilna je nesistemska rešitev, ki se v mozaik visokega šolstva umeščajo na podlagi aktualnih potreb in interesov.

Podobno kot na drugih področjih lahko ugotovljamo pomanjkanje strateškega premisleka in vodenja visokošolskega prostora v Sloveniji. Podlago za strateško delovanje sicer predstavlja ReNPVŠ, pri čemer pa lahko trdimo, da gre za prehodno strategijo, ki je nastajala v duhu tedanjega časa, s čimer pa inherentno nosi tudi njegove omejitve. Za slovenski visokošolski sistem velja, da je njegovo upravljanje reakcijsko, odzivanje na zunanje dogodke, direktive in trende. Vlada odsotnost konsenza o dolgoročni viziji in umeščenosti slovenskih univerz v svetu. Značilna je nesistemska rešitev, ki se v mozaik visokega šolstva umeščajo na podlagi aktualnih potreb in interesov. Potrebna sta razvojno naravnana strategija in sistem, ki bo sposoben spopadati se z glavnimi smermi razvoja, ki jih bo vnaprej predvideval in jih strateško umeščal v visokošolski prostor. Potrebna je celovita analiza aktualnega stanja, identifikacija prednosti in slabosti, nadgradnja tistega, kar je dobro in popravljanje tega, kar nas ovira pri doseganju akademske odličnosti. Zato na ŠOS podpiramo ustanovitev centra za razvoj visokega šolstva v Sloveniji. Naloge in pristojnosti tovrstnega centra bi izhajale iz zgoraj naštetih potreb.

10. Internacionalizacija

Študentom je treba omogočiti študij na zelenem programu v slovenskem jeziku; če pa želijo izvedbo v tujem jeziku, se lahko priključijo taki izvedbi brez dodatnih stroškov. Do zdaj se je namreč že kazala namera po zaračunavanju izvedbe v tujem jeziku kot t. i. nadstandarda.

ReNPVŠ med drugim določa: *»do konca desetletja bo vsaka slovenska visokošolska institucija oblikovala nabor študijskih programov, ki jih bo ponujala v tujih jezikih za tuje študente, pri tem so bodo prednostno usmerila v podiplomske študijske programe;«*. Na ŠOS sicer podpiramo možnost, da se več programov izvaja v tujem jeziku, pri čemer se nam zdi to še posebej pomembno na podiplomskem študiju, zato bi želeli, da se ta možnost prednostno zagotovi na podiplomskih študijskih programih, seveda brez dodatnih stroškov za študente.

V zvezi s transnacionalnim izobraževanjem (VTI) bi bilo treba v izhodiščih vsaj definirati, katere oblike VTI se bodo v Sloveniji lahko izvajale in v kakšnem obsegu.

Dodatno: Status študenta in pravice študentov

Že v sklopu izhodišč, ki smo jih na ŠOS pripravili za razpravo na ODT, smo predlagali določene ukrepe v zvezi s statusom študenta in pravicami, ki izhajajo iz statusa. Ker smo deloma že v besedilu zgoraj naznanili naše vztrajanje pri zakonsko opredeljeni in zagotovljeni možnosti soupravljanja, prav tako vztrajamo pri predlogu, da temeljne pravice, ki jih uživajo vsi študenti, ostajajo opredeljene na ravni zakona, določene specifične in posebnosti, ki so odraz notranje raznolikosti in različnega institucionalnega ustroja, pa se opredeljujejo na ravni statutov univerz.

Zadnja novela visokošolskega zakona (ZVIS-K) je uzakonila ohranitev statusa študenta po diplomiranju vse do konca študijskega leta, vendar samo na 1. stopnji študija. S to spremembo novela zasleduje načelo socialne varnosti za obdobje med diplomiranjem in bodisi nadaljevanjem študija bodisi iskanjem zaposlitve. Na ŠOS predlagamo podobno obravnavo tudi za študente 2. bolonjske stopnje študija oz. vsaj za študente enovitih magistrskih programov.

Nadalje predlagamo ureditev statusa posebnih skupin študentov: športniki, umetniki, študenti s posebnimi potrebami, študenti starši. V zvezi z omenjenimi statusi predlagamo določitev skupnega nabora pravic, ki jih študenti teh skupin uživajo. Prva predlagana pravica je pravica do delnega študija in socialnih pravic iz statusa študenta, ki trajajo za celoten čas študija. Predlagamo, da se pravice posamezne skupine urejajo na zakonski ravni zaradi enotnosti ureditve. Nadalje se pri vsaki skupini dodatno definirajo pravice, ki jih vsaka skupina glede na specifičen položaj, potrebuje.

Dodatne opredelitve so denimo potrebne za najbolj ranljive skupine in deležnike visokošolskega izobraževanja – študente s posebnimi potrebami, na kar opozarjamo že dalj časa, izhodišča pa predvidevajo zgolj *»mehanizme prepoznavanja tistih posebnih skupin študentov, ki v visokem šolstvu potrebujejo posebno obravnavo«*. Od ministrstva pričakujemo trdnejše zaveze k resnemu iskanju (pre)potrebnih rešitev. V praksi namreč opažamo predvsem pomanjkljivo urejene prilagoditve za invalide, vprašanje, ki je na nekaterih visokošolskih zavodih popolnoma zanemarjeno. Prav tako predlagamo jasno opredelitev vstopnih pogojev za študijske programe. V praksi se namreč dogaja, da študenti s posebnimi potrebami tekom študija ugotovijo, da ne bodo mogli opravljati vseh, s študijskim programom predpisanih, obveznosti in posledično končati študija.